

ושעורים שדרכן להימרח בחוץ, אם נמרחו בתוך הבית – חייבים. וכן פסק החזו"ן-איש (מעשרות ג, ד, י) להחמיר. [ואף על פי שמדובר כאן בפירות שבמגירה והרי נגמרה מלאכתם בבית וחייבים – אפשר לדחוק שהספק הוא במקצת פירות ונחשב ל'זרה מעט מעט' ופטור. וצ"ע. עפ"י חזו"א שביעית א, יח]. ואולם דעת רש"י ותוס' ורשב"ם ורשב"א ורבנו אפרים שדברים שגמר מלאכתם בחוץ, אין מועיל להם מירוח בתוך הבית.

ולדעה זו אפשר לומר שאפילו ספק רחוק כזה, שמא נהג החבר שלא כראוי, דיו להחשב 'ספק' – וכמו שהוכיח מכאן המהרי"ק (קעא). גם יתכן שעשה כן החבר מחשש שתיטרף שעתו ולא יספיק לעשר. וע' גם בשפת אמת פסחים ט. עוד יש לומר שכאן דוקא מצרפים ספק רחוק, מפני שהספק השני נוטה יותר לפטור, שהרי רוב חברים מעשרים הם. (ע' בשער המלך הל' מאכלות אסורות סוף פרק ח).

עוד על שיטת הראשונים בפירות שנכנסו הביתה קודם גמר מלאכתם, ונגמרה מלאכתם בתוך הבית – ע' בשאלות ותשובות לסיכום בבבא-מציעא פח. וע"ע בספר אפיקי ים ח"ב כט.

גמר מלאכתם בבית והוציאם חזר והכניסם דרך שער הבית – בתוס' (במנחות סז) משמע שאינם מתחייבים. והמאירי (הביצה לד:): נסתפק בזה. ובמנחת חינוך (שצה) ובחזו"ן איש (שביעית א, ח) נקטו לחייב. וע' שאגת אריה צז; דובב מישרים ח"א צה ובהגהות מלא הרועים – מנחות סז; ברכת שמעון פסחים ז; חדושי ר' שמואל שם ח.

[ואף אם נוקטים שלעולם לא יבואו שוב לחיוב תרומות ומעשרות מדאורייתא, אסור לאכול אכילת קבע מדרבנן (ע' חזו"א מעשרות ד, י). ויש סוברים שבאופן זה שלא יבואו לידי חיוב, כגון שהכניסו במוץ ודש בבית – מותר לאכול אכילת קבע (עתוס' מנחות סז: מרבנו אפרים; רמב"ן כאן ורשב"א ורבנו יונה ברכות לא בשם 'יש אומרים', וע' גם בשו"ת הרשב"א ח"א שסא), כי לא אסרו אכילת אדם אלא אם אפשר לבוא לידי חיוב].

והרי"ד כתב שהיו נוהגים כן גם חברים, ולא כדי לפטור ממעשר אלא כדי שלא יבואו לידי תקלה. וזהו מה שאמרו 'בא וראה שלא כדורות ראשונים דורות האחרונים... דורות האחרונים היו מכניסין פירותיהן דרך גגות...'. – הרי שדורות האחרונים היו נוהגים כן, ואפילו החברים שבהם.

דף מב

'מעשה בשפחתו של מציק אחד ברימון שהטילה נפל לבור...'. – המגן-אברהם (תקכו סק"כ) הוכיח שמצוה לקבור נפלים. [זוה דלא כדברי חות יאיר (סה, בסעיף ו בתשובה)]. ומה שמוזכר בכמה מקומות בור שמטילין בו נפלים – אפשר שגם בהשלכה לבור מתקיימת מצות קבורה. או אפשר שמדובר בשפיר שאינו נפל ודאי. עד כאן דבריו.

ובחזו"ן איש (יו"ד רה, ט) כתב לחלוק על הסברים אלו, שהרי כיון שאינו משתמר בבור, כמו שאמרו כאן – אין זו קבורה, ומצות קבורה מתקיימת רק בסתימת הגולל. ומה שכתב שמדובר בשפיר – עדיין ייאסר מספק שמא הוא נפל. ועוד, לפי תירוץ אחד שבגמרא כאן מדובר בנפל ודאי. והסיק שם שנראה עיקר כדעת מגן אברהם שיש מצות קבורה בנפלים, ואותו בור שמטילים בו הנפלים לא נעשה ברצון חכמים, אלא נשים הזונות שהיו בושות בדבר הטילהו שם.

מבואר בתוס' שהיתה זו שפחה כנענית והטילה לבור נפל שלה.

והנה לשיטת ר' שמעון (ביבמות סא. ועוד), אין עכו"ם מטמאין באהל משום 'אתם קרויין אדם ואין העכו"ם קרויין אדם' (והלכה כדבריו לשיטת הרמב"ם), והרי מבואר כאן שבן השפחה מטמא באהל, ומוכח שעבד כנעני בכלל 'אדם'. וכן מורים פשוט הדברים – ע' ויקרא כז, כח וברש"י; גטין לח: ערכין כח. וברש"י ד"ה מאדם; תוס' מגילה כג: ד"ה ואדם.

ואולם בבית יוסף (או"ח קנט, יג) הביא בשם ספר המנהיג, שאין ליטול ידים מעכו"ם ועבד, לפי שאינם בכלל 'אדם'. [וכן יש להעיר מדברי התוס' בסנהדרין טו. (ד"ה אדם) לחד תירוצא, שאין במשמע לגמרא לפרש לשון 'אדם' שבמשנה על עבד. אם כי אין משם ראייה, שלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד].

ויש מקום ליישב לפי דעת הסוברים שטומאה רצוצה דינה כמגע ולא כאהל (ע' במצוין ביוסף דעת נויר נג-נד) הלכך מטמאה אף במי שאינו קרוי 'אדם'.

ולפי זה יש להעיר בגטין כג: שאמרו 'מה אתם בני ברית אף שלוחכם', הומ"ל 'מה אתם אדם אף שלוחכם אדם', אלא שלא נחית למחלוקת התנאים אם עכו"ם בכלל 'אדם'.

וע"ע בפרי מגדים שם (טו); שדי חמד (פאת השדה מערכת א, ט ובבית האוצר א, ט).

ויש ליישב בזה דברי רש"י שאותו כהן חכם היה ומורה הוראה. והתוס' כתבו ששוטה היה, שהרי אין לו להטמא לנפלים אפילו היו קרובים – אך י"ל לרש"י שאותו כהן סבר שאין עבדים מטמאים באהל. [ורש"י בפסחים (ט) כתב שהיה הכהן קרוב. ומשמע שפירש שהיה זה נפל של הגבירה ולא של השפחה (ע"ש בתוס' שצדדו בזה. וכ"כ מהר"ם חלאוה). ועל כן הוסיף רש"י שלא נדהר באזהרת טומאה, וגם לא הזכיר שם שהיה חכם ומורה הוראה].

'אלא גזרה דלמא מגבה לה והדר מבטיל לה והוי עבודת כוכבים ביד ישראל, וכל עכו"ם ביד ישראל אינה בטלה לעולם' – אף על פי שבשעת ההגבהה הריהי אסורה בהנאה, כתב הריטב"א שישאל זוכה באיסורי הנאה לענין שייחשבו שלו לעבור עליו. ומכאן לישראל הזוכה בחמץ בפסח, שנאסר לאחר הפסח כדין חמץ שברשות ישראל שעבר עליו הפסח.

[וכן הוכיח מכאן הרשב"א (מובא בנתי"מ ערה סק"א ובקצוה"ח תז, ב) לענין לולב של איסורי הנאה דחשיב 'לכם'. וכן הוכיח הריב"ש (תא) ועוד. וע"ע מדברי הרשב"א עצמו בתשובה (ח"א תשמו) שלולב של מודר הנאה אינו בכלל 'לכם' – משלכם. וכן כתב (שם תרב) שאין זכיה לאדם בדבר שנדור מהנאתו. וכן הביא הר"ן (בנדרים פה) מהרשב"א, שהאוסר הנאת פירותיו על עצמו יכולים אחרים ליטול אותם בע"כ – הרי שאינם שלו. ושמא סובר לחלק בין איסור חפצא שהאדם הטיל על עצמו לאיסורי תורה שאינם איסורי חפצא. וע"ע ברשב"א נדרים סו"פ השותפין שאין ירושה ירושה באיסור"ג. וע"ע.

וע"ע: אבני מלואים כה; בית הלוי ח"א מח; פרי יצחק ח"ב טו; חזון איש שביעית ד, י; גידולי ציון ז; עונג יום טוב סי' כד לא (בהגהה ד"ה וזכה) לג (בהגהה ד"ה וראיתי) לד; מרחשת א; חדושי בן אריה יח, י; קהלות יעקב נדרים לב לג; אילת השחר ב"ק כ: דבר שמואל פסחים לב-לג. וע"ע במצוין ביוסף דעת נדרים מז].

ואולם בר"ן (מג. ד"ה ומצא טבעת) משמע שכל שאר איסורי הנאה אין שייכת בהם זכיה כי אין לאדם בעלות עליהם, ורק כאן הואיל ואפשר לה להתבטל כל עוד היא של העכו"ם, לכך יכול ישראל לזכות בה [אעפ"י שלאחר שזכה בה ישראל שוב לא תועיל לה ביטול. ע' בשו"ת אבני נזר אה"ע רכא, מו]. והוא הדין לחמץ בפסח – הואיל וכשהוא ביד גוי אינו נאסר בהנאה לעולם, לכך יש בו זכיה.

עוד הוכיח המגן-אברהם (תקפו סק"ה) מסוגיתנו, שגם כשנוטל ישראל ע"ז של גוי ונתכוין לזכות בה, אעפ"י שיש לה בעלים נכרי, אין לה ביטול מפני שנתחייב ישראל באחריותה. ודלא כדעת הב"ח שרק בע"ז של הפקר זכה בה. (וכן דייקו מרש"י כאן. וע"ע מו"מ בראיית המג"א ובדחייתה, בשו"ת ר"י מסלוצק סוס"י מא, ובחדושי הגר"ר בנגיס ח"א לו, ב).

וכן לענין חמץ נפסק (באו"ח תמח, ב) שישאל שקיבל חמץ מן הגוי בפסח ונתכוין לזכות בו – נאסר בהנאה גם לאחר הפסח משום חמץ שעבר עליו הפסח.

יש סוברים שהדין המבואר כאן שעבודה זרה של נכרי הבאה ליד ישראל וזכה בה, אין לה ביטול –

מדרבנן הוא, גזרה משום ע"ז של ישראל עצמו (עפ"י ריטב"א בשם הרמב"ן; סמ"ג לאוין מה; יראים השלם קב).
ואעפ"כ גזרו שמא יגביה ישראל קודם שיבטלה, ואין זו גזרה לגזרה – שהכל גזרה אחת היא (עפ"י
יראים שם. וע' בשו"ת ר"י מסלוצק מא, ג).

– יש מהאחרונים שמוכיחים מכאן שהגבהה או משיכה קונות מהפקר מדין תורה, שאם אינן אלא מדרבנן
לא היה לגזור שמא יגביה, דהויא גזרה לגזרה. ויש דוחים שרבא מתרץ זאת אליבא דריש לקיש, והוא
הרי סובר בעלמא (בבכורות יג.) משיכה מפורשת מן התורה (ע' נודע ביהודה תנינא סג; שו"ת באר יצחק יו"ד כג, ו).

'חגיפה בהן דרכים וטרטאות' – כנראה צ"ל: 'וסרטאות' (כדלהלן נ:): או 'וסרטאות' (צורה זו מופיעה
להלן נ. ור"ח גרס שם בפ"א: 'וסרטיות'. ובסוף העמוד כתוב לפנינו 'וסרטאות' ויש להגיה שם כמו כאן). ה ס ר ט א היא
דרך בינעירונית (רש"י שבת ו).

(ע"ב) 'בביצים, כאן וכאן אסורין' – פרשו רש"י ותוס' משום שצריכים לאילן גזרו בהם חכמים כעל
האילן עצמו [וכ"מ ברמב"ם (עכו"ם ז, יב) שאיסור דרבנן הוא]. ומשמע שעצי הקן עצמו, אם באו
מעלמא – מותרים (וכן פסק הרמב"ם).

ואף על פי שגם הקן עצמו זקוק לתמיכת האילן כמו הביצים, אך לפי שהנידון הוא ליהנות מעצי הקן,
והלא הם באו מבחוץ הלכך אינם נחשבים כלל כגידולי איסורי הנאה. משא"כ הביצה כמות שהיא צריכה
לאילן זה והריהי נראית קצת כגידוליו.

ולדעת התוס' (במעילה יד. – אליבא דרבי יוחנן), הקן עצמו אסור בהנאה כשם שבהקדש אין נהנים ממנו
מדרבנן [ואינם סוברים כחילוק שכתב רש"י שאשרה הכל בדלין הימנה].

'המוצא כלים ועליהם צורת חמה... יוליכם לים המלח' – הראשונים הביאו דברי הירושלמי שמדובר
כשאין ידוע האם אנשים עובדים לצורות שעל הכלים אם לאו.

וכתב הריטב"א: 'מעטה, צורות שתי וערב שרגילין גוים לצייר בכלים של כסף – מותרים, דאף על גב
דצורות שתי וערב נעבדת היא להם, הא ידעינן ודאי דלא פלחי לה בכלים. ולא עוד אלא שהם אין
עובדין אלא לצורת שתי וערב שטמא אותה הגלח. וזה טעם היתר המטבעות, דהוי ליה כדבר בריא שאין
נעבדין שהוא מותר לדברי הכל, ואפילו על המכובדין' (וכ"כ בה"ג נד). וע"ע תוס' להלן מג: ד"ה שעל. וע"ע
רמ"א יו"ד קמא וש"ך שם; אבני נזר חו"מ קיט. וע"ע במשנ"ב שלד סקנ"ב בנידון התכת מטבעות שחוקקים עליהן שמות).
וזה לשון הר"ן: '...ולפיכך כתב הרשב"א ז"ל דבזמן הזה שחוקקין חקק בכלים ומציירין בהם עבודת
כוכבים, אף המוצא כלים שיש בהן דמות עבודת כוכבים – אסורין. ועוד שכן דרכן בברבר"י, לציירן
בסייף ובכלי מלחמתם, ומגפפין ומנשקים בשעת מלחמה עכ"ל. וצריך לי עיון, שאפשר שאין עובדין
היום לצורות הללו אלא לזכר בעלמא עושין אותם.'

'ואי בעושה – צורת דרקון מי אסיר?...' – אף על פי שהיא צורת עבודה זרה ומדוע מותר לעשותה,
והלא שנינו (טו.) 'הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים – אסור לבנות' וכל שכן הצורה עצמה?
ולאו קושיא היא, כי שם מדובר שעושה אותה לגוי לעבדה, אבל כאן שעושה לגוי בעלמא – מותר
(ריטב"א).

כללים

'איתיביה... ורבא אמר... איתיביה... הכא נמי כדרבא. איתיביה... הכא נמי כדרבא. איתיביה... הכא נמי כדרבא. איתיביה... הכא נמי כדרבא. (כאן ובב"מ מט: ובזבחים צא. וע' ביבמות צא: בתד"ה ת"ש ובב"ק מב: ד"ה ונימא ובספר נחלת דוד ב"מ ט. על רד"ה ש"מ) על ריבוי הקושיות המתורצות כולן בתירוץ אחד שכבר נאמר. ובמקום אחר (שבת מג.) כתבו התוס' שהמקשן רוצה לברר שמא יש לתרץ בכל מקום ומקום בענין אחר יותר מרווח.

הסברים נוספים נאמרו בדבר; אמנם ידע המקשן את התירוץ, אלא שסובר שהוא דחוק, ובא להראות לתרצן שאותו דחוק צריך לסובלו בהרבה משניות (חכמת מנוח ב"מ כא:).

וריעב"ץ כתב שכן דרך התלמוד להגדיל תורה ולהאדירה. ועוד, כל אותן שאלות לא אמורא אחד שאלן אלא הן קיבוץ שאלות שנשאלו ע"י כמה חכמים בהודמנויות שונות.

(כיו"ב כתב הריטב"א בב"מ שם. אלא שכבר העיר בספר מגדים חדשים (שבת מג.) על הריעב"ץ, שכתב זאת כהסבר בסוגינתו, ואין זה מתקבל ממשמעות הלשון 'איתיביה' [בלשון יחיד, ולא 'מיתיבי'] שמורה שאותו חכם שהקשה בתחילה, ר' יוחנן, הוא זה שהמשיך להקשות.

וע"ש במגדים חדשים דברים נוספים (מהשל"ה – תושבע"פ כלל אף, ד"ה לפעמים המקשן; מהרש"א מהדו"ב וערוך לנר יבמות צא: בענין זה).

דף מג

'אמר אביי: אין, רישא וסיפא במוצא ומציעתא בעושה. רבא אמר: כולה במוצא ומציעתא רבי יהודה היא...' – מצינו במקומות רבים שנחלקו שיטות אביי ורבא באופן ישוב סתירות במשנה או בברייתא; אביי העדיף להעמיד כל אחת באוקימתא שונה, ורבא מעמיד אליבא דתנאי, וכמו בסוגינתו [וכבר נחלקו כיו"ב אמוראים ראשונים – ע' בקדושין סג: ובתו"י שם]. הנה ציון המקומות; –

ברכות מז: (וע' גם שבת נב. ושם עד. וע"ש עה.); ראש השנה כ. יומא מא: ביצה יד (וע' תענית ד; כתובות מז:); קדושין לט: בבא בתרא פ (וכיו"ב שם קמ:); זבחים מג. צו. תמיד כז. (וכן בב"מ נב. העמיד רבא במחלוקת תנאים, ודלא כאביי. וכן ע"ש בע"ב שרבא לא ניח"ל בהעמדת אוקימתא כתי' אביי ותירץ באופן אחר).

אולם יש לציין שמצינו תופעה הפוכה; בזבחים עה–עט שאביי העמיד ב'הא דידיה הא דרביה' ורבא העמיד באוקימתא. וגם בשבועות יג. אביי העמיד בפלוגתא ורבא תירץ באופן אחר [אם כי לא באוקימתא מסוימת]. וגם בב"מ נא: נראה לכאורה שהיפכו שיטתם, אך ע"ש ברמב"ן ורשב"א דרבא לא פליג אדאביי (ע"ש ביוסף דעת). וצ"ב.

'סר אפיס' – כך נקרא שמו, ומצוי בספריהם. והתלמוד חילקו בכוונה לשני שמות דרך גנאי, כלומר שר של אפס ותוהו. גם 'סר' מלשון סר ריחו, הבאיש (ריעב"ץ. וראה בספר 'ניצוצי אור' להר"ר מרגליות. ובכת"י מינכן: 'סרפיס').

'עובד כוכבים מבטל בעל כרחו' – אף על פי שכל מעשה הנעשה באונס גמור אינו מתייחס אל האדם, וכאילו לא עשאו, יש לומר שכאן שונה כיון שבעצם הע"ז ראויה להתבטל ויש מצוה בביטולה [אם כי אין הנכרי מצווה על ביעור עכו"ם, אבל ודאי אם ביטלה מצוה קעביד], הלכך מועיל ביטול אפילו באונס.

ג. שברי עכו"ם שנשתברו מאליהם – רבי יוחנן אומר: אסורים בהנאה, שאין ספק (שמא ביטלום) מוציא מידי ודאי (איסור ע"ז שעבדום). וריש לקיש אומר: מותרים, שיש להניח שביטלום (והרי זה ספק הרגיל וקרוב לודאי, הלכך מוציא מידי ודאי. עפ"י תוס' וריטב"א).

הלכה כרבי יוחנן (בה"ג ורי"ף; רמב"ם עכו"ם ה, יא; יו"ד קמו, יא). ואיסור תורה הוא (לקוטי הלכות). המוציא שברי עכו"ם – שמואל התיר. ותבנית יד ורגל האסורות – בעומדים על בסיסם, שהם כמו שנעשו מתחילה לכך ואינם כשברים, כנ"ל.

א. נחלקו ראשונים האם משום שסובר שמואל כריש לקיש, אבל לר' יוחנן – אסור (תוס', רמב"ם ז, ט). או אף לריו"ח מותר, כי סתם שברים הנמצאים יש לתלות שעכו"ם שיברם ולא נשתברו מאליהם (רי"ף רא"ש רמב"ן. וכן דעת רש"י רשב"ם ואו"ז).

ב. כשעיקר האליל נשאר קיים וחלק קטן ממנו נשבר, יש אומרים שהשבר מותר לדברי הכל. ויש צד לומר להפך, שאסור לדברי הכל כיון שהעיקר קיים (ער"ן).

ג. עכו"ם שנשתברה והיו עובדים לכל חלק וחלק ממנה, כגון כותל אבנים שנפל והיו משתחוים לכל אבן ואבן – הרי האבנים אסורות לדברי הכל (עפ"י ירושלמי, מובא בתוס' להלן מז: ושבת פב: וע' להלן מט: שאם עובדים לשברים צריך לבטל כל שבר ושבר. ולהלן נג: משמע שיש דעה הסוברת 'עובדים לשברים' וכנראה הכוונה לומר שקיימת אפשרות שעובדים להם הלכך אין ספק מוציא מידי ודאי, וכריו"ח).

דף מב

סה. א. האם יש חילוק בין עבודת כוכבים שנשתברה לזו שנפחסה (=שהכו בה ונתמעכה)?

ב. האם יש חילוק בין נשתברה מאליה לשברה ישראל?

ג. האם יש חילוק בין נשתברה לגמרי ובין זו שעיקרה קיים ולא נשתברו אלא חלקים קטנים ממנה?

ד. מצא צורת דרקון וראשו חתוך – ספק עובד כוכבים חתכו ספק ישראל חתכו – מה דינו? ומה הדין בשודאי ישראל חתכו?

א. פחסה עובד כוכבים (רש"י: מיעד צורתה ולא נחסרה) – הרי זו כאילו שברה, ובטלה. אבל פחסה ישראל, לדברי אב"י אינה בטלה, שאין הגוי מבטלה לגמרי בכך. (וה"ה נפחסה מאליה, אין דינה כנשתברה ואסורה). ולדברי רבא פחסה כשבירה.

ב. מבואר בגמרא שמצד הדין אין חילוק בין נשתברה מאליה לישראל ששבר עכו"ם של גוי, אלא שרבא פירש (כפי המוכח מכמה ברייתות) שאפילו לריש לקיש שאמר נשתברה מאליה מותרת, אם שברה ישראל גזרו חכמים שאינה בטילה, שמא יגביהנה תחילה כדי לזכות בה ושוב אין לה בטלה.

ג. אמרו בגמרא שאפילו לדעת הסובר נשתברה מאליה מותרת, אם היה עיקרה קיים – אסורה [העיקר והשברים]. והסיקו שזה רק בשדרכה בכך, כגון אילן אשירה שעליו נושרים, שכן דרך גדילתו, הלכך אינו בטל וגם העלים אסורים בהנאה, אבל כשאין דרכה בכך, כגון ששפו עבודה זרה [לצרכה] – שיפוייה מותרים (וע' לעיל).

ד. מצא צורת דרקון וראשו חתוך, ספק עכו"ם חתכו ספק ישראל חתכו – מותר (משום ספק ספיקא; שמא

נעבד שמא לא נעבד ואת"ל נעבד – שמא עכו"ם חתך ומותר. אבל ודאי נעבד – אסור. עפ"י רש"י ותוס'.
 ודאי ישראל חתכו – אסור. לרבי יוחנן אסור מדינא, שאין ספק (שמא כשימצאנה העובד כוכבים חתוכה יבטלנה)
 מוציא מידי ודאי איסור (הגם שאינו 'ודאי' ממש, כי שמא לא עבדוהו. תוס'). ולר"ש לקיש, גזרה שמא יגביהנה
 ישראל תחילה לזכות בה ושוב אין מועיל לה ביטול.

סו. מה דינן של הקנים דלהלן בהנאה; העצים הביצים והאפרוחים?

א. קן שבראש אילן של הקדש.

ב. קן שבראש אשרה.

א. קן שבראש אילן של הקדש; אסור מן התורה לעלות על האילן כדי להוריד הקן, שהרי זה משתמש בשל
 הקדש. הלכך אסור חכמים להנות מן הקן אפילו נבנה מעצים אחרים – גזירה שמא ישתמש באילן. וכן
 הביצים אסורות מדרבנן, אבל אפרוחים שאינם צריכים לאמם – מותרים.

לר"ש לקיש (וכן לר' אבהו בשם ריו"ה – לגירסה שלפנינו במעילה), אין ראייה לאסור בעצים דאתו
 מעלמא.

היה הקן בנוי מחתיכות האילן עצמו – עצי הקן אסורים מן התורה, אלא אם כן נעשה מעצים שגדלו לאחר
 ההקדש, שאז תלוי הדבר במחלוקת החכמים האם יש מעילה בגידולין אם לאו (ועכ"פ אסור מדרבנן בהנאה).
 להלכה אנו נוקטים יש מעילה בגידולין. (ע' מעילה יג-יד; פסחים נו).

ב. הקן שבראש האשרה; אם בנוי מעצי האשרה – לר"ש לקיש, עצי הקן מותרים בשימוש כדין עכו"ם
 שנשתברה מאליה, ולר' יוחנן אסורים. ואין חילוק בין עצים שהיו בשעה שנעשית אשרה ובין שגדלו
 אחר כך, שגידולי ע"ז אסורים מהתורה (רש"י עפ"י מתני' להלן).

היה הקן בנוי מעצים דעלמא – מבואר בגמרא (לתירוץ הראשון) שמותר להשתמש בעצי הקן. ולא גזרו
 כבהקדש לאסור העצים – דכולי עלמא בדלים מאשרה ואין חשש שיהנה ממנה (עפ"י רש"י).

ולתירוץ רבי אבהו בשם רבי יוחנן, אסור מדרבנן להנות מהביצים ומהאפרוחים הצריכים לאילן. ואילו
 אפרוחים שאינם צריכים לאמם – מותרים לדברי הכל.

א. לפירוש התוס' אין ליקח האפרוחים ביד, שמא יעלה או יסמוך על האילן, אלא יתזו בקנה
 דוקא.

ב. לדברי התוס' במעילה (יד) לרבי יוחנן שם, אסור מדרבנן להנות מעצי הקן אפילו באו מעלמא.
 ואין כן משמעות רש"י ופסק הרמב"ם (וע' משנה למלך ע"ז ז, יב).

יש סוברים שכל שאין ידוע שהעצים ממקום אחר – אסור. ויש מתירים (ערמב"ם וראב"ד ובנו"כ;
 מאירי כאן; יו"ד קמב).

דפים מב – מג

סז. מה דינם של הצורות והפרצופים דלהלן, לענין עשייתם; השהייתם; ומציאתם (האם יש לחוש שמא עבדום)?

א. צורות חמה ולבנה ושאר כוכבים ומזלות.

ב. מלאכים, חיות הקדש וכו'.

ג. אדם.

ד. דרקון.

ה. תבנית המקדש וכליו.

א. שנו בברייתא: אסור לעשות דמות חמה ולבנה ושאר כוכבים (לא תעשון אתי – לא תעשו כדמות שמישי המשמשים לפני במרום).

א. כתבו התוס' שאין חילוק בין צורה בולטת לשקועה (כן דעת ר"י ריב"א ור"ת). ויש סוברים שאין איסור אלא בבולט (ע' רא"ש).

ב. אמירה לנכרי לעשותם – אסורה מדרבנן, ולצורך מצוה מותר (עפ"י תוס').

עשו לו נכרים – אסור להשהותם מפני החשד (שלא יאמרו שעובד להם, או שלא יאמרו שעשאתם). מסוגית הגמרא עולה שאצל רבים אין חשד. וכן בצורות המורכבות מפרקים פרקים לצורך שימוש לפי שעה, כגון צורות לבנה של רבן גמליאל – מותר.

יש אומרים שחילוקים אלו אינם קיימים למסקנא.

מצא כלים שיש עליהם צורות (ואין ידוע אם נעבדים אם לאו. ירושלמי); תנא קמא אסר בצורות חמה ולבנה. ורשב"ג אסר רק במכובדים. ופירש שמואל 'מכובדים' כגון תכשיטים וכד' – להוציא כלי בישול. ורב פירש: אף בכלי בישול, למעלה מן המים (רש"י: על אוגני הכלי) הרי אלו 'מכובדים'. למטה מהם – 'מבוזין'. תניא כוותיה דשמואל (וכן פסקו הרמב"ם (ז, ח) ובה"ג).

ב. אסור לעשות דמויות מלאכים ושרפים (לא תעשון אתי). ובכלל זה פני שור ואדם ואריה ונשר יחדיו, דוגמת חיות הקודש.

א. עשו לו אחרים – אסור להשהותן (כן היא שיטת הר"ן).

ב. לדעת הרמב"ם והר"ן, אין חילוק בין צורה בולטת לשוקעת. ויש חולקים (עפ"י בה"ג תוס' ורמב"ן. ועבהגרא קמא, כא).

ג. ישנן דעות שאסרו אף אחת מארבע פנים לבדה, ואין הלכה כן. ובאג"מ כתב שלדעת הרמב"ם אין איסור בד' פנים אלא בפני אדם בולט בלבד.

ג. אסור לעשות פרצוף אדם (לא תעשון אתי – אותי. רב הונא / יהודה בריה דרב יהושע).

א. הרא"ש כתב שאין איסור אלא דמות מלאה, אבל לא ראש בלבד. ואילו בתוס' (ועוד) משמע שפרצוף שלם אף ללא הגוף אסור, אבל חצי פרצוף מותר.

ב. לדעת הרמב"ם והרמב"ן (עפ"י בה"ג תוס' ועוד), עשיית דמות אדם אינה אסורה אלא בבולט. והר"ן כתב שאין חילוק.

וכן לענין השהיה, כשעשו לו אחרים – אסור משום החשד (שלא יאמרו שעובד לה. רש"י ותוס'). ולכך הורה שמואל לרב יהודה לסמות עיניו של הפרצוף.

מצא דמות אדם על כלים וכדו' – אין חשש שעבדוהו. מלבד לדברי רבי יהודה, אם מצא דמות אשה מניקה את בנה [על שם חוה שמניקה כל העולם], או 'סר אפיס' – צורת אדם המודד בכלי מדה [על שם יוסף שסר ומפיס את כל העולם כולו].

ד. מותר לעשות צורת דרקון.

מצא צורת דרקון [פירש רבי שמעון בן אלעזר: כל שיש לו ציצין (= סנפירין / שערות) בין פרקיו, כלומר בין פרקי צואר (רבי אסי)], בין שהיא לעצמה בין על גבי כלים – יש לחוש שעבדוהו (ערש"י ותוס' שאינו אלא ספק. וע' בטור; שו"ת אבנ"ז יו"ד קכב והו"מ קיט). ולדברי רשב"ג, דוקא על המכובדין אסור, וכנ"ל.

ה. אסור לעשות בית בתבנית ההיכל, וכן אכסדרה – בתבנית אולם, או חצר – תבנית עזרה. וכן שלחן ומנורה כשל המקדש. אבל עושה מנורה במספר קנים אחר, או שעושה מחומר שאינו כשר למנורה שבמקדש. [ונחלקו תנאים בשל עץ, האם כשרה במקדש אם לאו].

א. אין איסור אלא בעושה בבית וחצר וכד' כפי מדתם שבמקדש, באורך ברוחב ובגובה, אבל אם שינה במקצת מותר (רש"י ו"ש"פ).

ובמנורה, הואיל וגובהה אינה מפורש בתורה, אסור אפילו אינה גבוהה י"ח טפחים (פוסקים).
ב. יש מצדדים לומר שבזמן החורבן אין איסור זה אמור, אלא בכל תקופת הבית אסור לעשות כתבנית הבית הבנוי באותו הזמן. וי"א שאפילו בזמן הזה אסור לעשות כתבנית בית שני, או אף כתבנית בית ראשון (ע' בית אפרים או"ח י; פתחי תשובה יו"ד קמא סק"ג; מנחת חינוך רנד; מקדש דוד קדשים א סק"ג).

ג. משמע שאין איסור לעשות כתבנית הלשכות שבמקדש והר הבית, אם משום שאין להם תבנית מסוימת לעיכובא, אם משום שאינם בכלל 'שמיני'. והוא הדין לשאר כלים שאינם מנויים כאן (עפ"י מקדש דוד קדשים א סק"ג ב סק"א).

עשו לו אחרים – אסור להשהותם, שכיון שעשויים לשימוש, דרך תשמישם אסרה תורה (רשב"א, ר"ן בשם מהר"ם). ויש אומרים שאין זה בכלל האיסור (עתוס' ורא"ש) אם לא מפני החשד (ע' בהגר"א יו"ד קמא). ויש מי שצדד שאפילו איסור מדרבנן אין להשהותם (עפ"י מקור מים חיים קמא, ח).

דף מג

סח. א. האם עובד כוכבים מבטל עכו"ם של עובד כוכבים אחר?

ב. האם גוי קטן מבטל?

ג. האם יש ביטול בעל כרחו?

ד. האם יאוש מעכו"ם שאבדה לו נחשב כביטולה?

א. עובד כוכבים מבטל עכו"ם של עובד-כוכבים אחר (גם כשזה עובד לפעור וזה למרקוליס. להלן סד:).

ב-ג. למדו ממעשה דרבי אלעזר הקפר בריבי, שכל שאינו יודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה, כגון קטן – אינו מבטל.

וכן למדו שיש ביטול בעל כרחו, ולכך לאחר שאמר לו לבטלה ולא רצה, סתרו וביטלה.

יש מי שכתב שע"ז של מתכת, הואיל וחוזרת לקדמותה, אין מועיל ביטול בעל כרחו (משל"מ

ע"ז ה, ט בשם מעשי חייא עפ"י התוס' מד. ד"ה כאן).

ד. עבודת כוכבים שאבדה במקום שהרבים מצויים שם, אעפ"י שמתיאש מלשוב ולעבדה, אביי אמר שאין זה ביטול, כי עדין מקוה שימצאנה גוי ויעבוד לה, או אף אם ימצא ישראל – סובר שמתוך שדמיה יקרים, ימכרנה לעכו"ם ויעבוד לה.

הפקירה – הרי זה ביטול (עפ"י רמב"ן). וע"ע לקמן.